

ЕВОЛЮЦІЯ ЄВРОСКЕПТИЦИЗМУ У ВЕЛИКІЙ БРИТАНІЇ ПІСЛЯ BREXIT

Після Референдуму за вихід Великої Британії з Європейського Союзу, євроскептицизм британців набув інших форм і характеру. Колишній лідер євроскептиків Н. Фарадж меншою мірою опікувався думками своїх прихильників після реалізації основної мети – виходу Британії з ЄС, не пропонуючи нових цілей своїм виборцям. Аналізуючи діяльність Н. Фараджа після 2016 року автор статті доходить до висновку, що цілі і діяльність головного євроскептика Британії були і залишаються забарвлені популістськими ідеями та гаслами.

Ключові слова: євроскептицизм, Велика Британія, Н. Фарадж, референдум, популізм.

Термін скептицизм, який зародився в середовищі журналістики, означає ставлення, пов'язане з сумнівом або недовірою. Беззаперечним є той факт, що євроскептицизм означає скептицизм (сумнів, недовіру) щодо ЄС, процесу європейської інтеграції, інституцій ЄС, політики ЄС і т. д. Через те, що термін широкоживаний, він мало вловимий для точного визначення. Але його можна використовувати, спираючись на такі 3 характеристики: 1) євроскептицизм – це динамічне явище, що постійно змінюється в часі по мірі розвитку самого процесу інтеграції. 2) євроскептицизм є характерним для різних суб'єктів чи соціальних груп: громадян, політичних партій, ЗМІ, національних установ, груп інтересів, громадянських союзів і рухів, церкви і т. д. 3) євроскептицизм політичних партій є поняттям сумісним з різними ідеологіями, які поширюються від крайніх правих до крайніх лівих, і навіть є частиною деяких великих центристських партій, тож євроскептицизм не є єдиною або однорідною ідеологією. Крім того, євроскептичні партії можуть відрізнятися за інтенсивністю своєї опозиції до європейської інтеграції та за аргументами, які вони використовують, щоб протистояти їй [2].

Нагадаємо, що Велика Британія має кілька витоків євроскептицизму, і зародився він в середовищі консерваторів. Пригадаємо і факт географічного розташування Об'єднаного Королівства на островах, далі – британці не увійшли одразу до ЄЕС, Королівство не входило повністю до Шенгенської зони і не давало обіцянок по входу Єврозони, при прийнятті певних спільних рішень – дотримувалося політики «opt out» («виключення»), зокрема коли мова йшла про реалізацію Спільної соціальної політики чи то міграційної. На початку 90-х років на обрії євроскептиків Британії з'являється Н. Фарадж, який протягом 2006-2016 рр. із перервами займав посаду голови Партії незалежності Об'єднаного Королівства (UKIP), що вимагала виходу Великої Британії з ЄС. Особливістю даної партії є її входження спочатку до Європейського парламенту (ЄП) з 1999 р., а вже потім Фарадж ввів партію до Британського парламенту, представляючи Південно-Східну Англію. За оцінкою британських журналістів, «Н. Фарадж був одним із найефективніших спікерів у залі. Він використовував парламент ефективніше, ніж будь-хто інший, щоб просувати свій внутрішній порядок денний, організувавши референдум щодо ЄС у Британії в червні, який став його найбільшим успіхом чи поразкою. Як співголова партійної групи EFDD (Europe of Freedom and Direct Democracy), він був провідним активістом європейського популізму та євроскептицизму» [5]. На європейських виборах 22 травня 2014 р. під головуванням Н. Фараджа UKIP перемогла зі значною перевагою, отримавши підтримку більше 400-х тисяч виборців (27,49 %), що принесло їй 24 місця в Європейському парламенті з 73, які передбачалися для Великої Британії. Згідно підсумків парламентських виборів у Королівстві 7 травня 2015 р., партія UKIP отримала 12,6 % голосів виборців і посіла за цим показником третє місце вперше у своїй історії провівши до Палати громад одного депутата. Саме діяльність UKIP фактично започаткувала передумови для суспільної дискусії щодо ідеї виходу країни з ЄС та створила ще до початку перших офіційних практичних кроків прецедент, коли британська політична партія цілеспрямовано формується, створюється та акцентує свою передвиборчу й поточну активність навколо дезінтеграційного та ізоляційного концепту розвитку [1, с. 127].

Якщо ми пригадаємо результати референдуму, упускаючи особливості їх перебігу, то помітимо, що перевага тих, хто обрав вихід Великої Британії з ЄС, була незначною, всього 3,78%, і всього 1,89% вище 50, тобто за вихід проголосували 51,78, проти – 48,11%. Таким чином, навіть після референдуму, прибічників ЄС у Королівстві, залишалась достатня кількість, а Фараджу – залишалось велике поле роботи, тобто – сам процес виходу, в якому він хоча і приймав участь, але не надто активну.

4 липня 2016 р. Н. Фарадж оголосив про відставку з посади лідера партії UKIP через сприятливий для нього результат референдуму про вихід Великої Британії з Євросоюзу, і досягнення, таким чином, його основної мети, заради якої він і прийшов у політику. Такий його вчинок, без сумніву, доводить

популістичність, тимчасовість (певним чином – тактичність) його поглядів, і самої партійної ідеології UKIP на думку українських дослідників К. Балабанова та В. Митрощенко [1, с. 127]. Вже у листопаді 2018 р. Н. Фарадж став засновником та головою нової партії – «Brexit», яка фактично стала виразником тих самих популістських гасел щодо самодостатності та «особливого шляху» Великої Британії, а також закликів до протидії обмеженню державного суверенітету і політичної й економічної незалежності, яке відбувається за членства держави в інтеграційному об'єднанні [1, с. 128].

Відомо, що наступниця Д. Кемерона на посаді прем'єр-міністра Великої Британії, Т. Мей офіційно застосувала ст. 50 Лісабонського договору 28 березня 2017 р., надсилаючи сигнал про намір Британії вийти з Європейського Союзу і наступні два роки вона витратила на розробку угоди про вихід, яка стала б прийнятною для всіх сторін. Зрештою, з наближенням кінцевого терміну Brexit у неї закінчується час і вона не встигає вчасно впоратися із поставленим завданням.

Саме тому у квітні 2019 р., після того, як Т. Мей і ЄС домовилися відкласти вихід Британії до 31 жовтня, Н. Фарадж відреагував на це, заснувавши Партію Brexit. Фарадж заявив, що кандидати від Партії Brexit будуть балотуватися на запланованих на 23 травня 2019 р. виборах до Європейського парламенту і що його метою є «зміна політики» у Сполученому Королівстві. Лідер UKIP Джерард Баттен відсторонив нову партію, назвавши Фараджа «корисливим лицеміром», а сам Фарадж заявив, що UKIP стала притулком для ультраправих [3]. Ці вибори були невдалими для UKIP як політичної сили в Британії, адже її представництво в ЄП впало з 24 до 0. Партія Н. Фараджа «Брекзіт» здобула величезний успіх на руїнах UKIP і отримала майже 1/3 голосів на виборах до ЄП, здобувши 29 місць. Консерватори отримали лише 4 місця, і внутрішньополітична ситуація Мей виглядала безнадійною, тому наступного дня після виборів вона оголосила, що подає у відставку з посади лідера Консервативної партії [3].

Політика її наступника, Б. Джонсона, щодо плану виходу Королівства з ЄС, отримання дозволу Парламенту на проведення дострокових виборів – була більш вдалою, ніж у Мей, тому дані опитувань свідчили про слабку підтримку Партії Brexit напередодні цих дострокових виборів. 11 листопада Фарадж оголосив, що кандидати від Партії Brexit знімуть свої кандидатури у більш ніж 300 округах, які наразі утримуються Консервативною партією. Цей тактичний відступ був зроблений з метою зміцнення голосування за «вихід», і Фарадж пообіцяв, що Партія Brexit продовжить боротьбу за місця в опорних пунктах Лейбористської партії. Результати загальних виборів 12 грудня 2019 р. довели логіку цього кроку. Хоча Партія Brexit не змогла отримати жодного місця, набравши лише 2 відсотки голосів, консерватори здобули переконливу перемогу [9], що практично гарантувало прийняття плану Джонсона щодо Brexit.

29 січня 2020 р., за два дні до офіційного виходу Сполученого Королівства з ЄС, Фарадж завершив своє двадцятирічне перебування в Європарламенті промовою, в якій розкритикував цей орган і перерахував передбачувані переваги популізму. Крім іншого він наголосив і на тому, що він ненавидить ЄС [4].

Після реалізації Brexit, наприкінці 2020 р., Фарадж оголосив, що партія Brexit проведе ребрендинг під новою назвою Reform UK, оскільки Brexit вже завершився [6]. До 2021 р. Фарадж здебільшого відійшов від політики і натомість працював телеведучим та медійною персоною [3].

3 червня 2024 р. Фарадж оголосив, що повернеться на посаду лідера Reform UK і балотуватиметься до Палати громад від Клактон-он-Сі в Ессексі. Фарадж і партія Reform UK будували свою кампанію на жорсткій антиімміграційній позиції. 17 червня 2024 р. Reform UK випустила маніфест, в якому закликала припинити будь-яку «несуттєву» імміграцію – термін, який Фарадж використовував для опису низькооплачуваних працівників. Серед заявлених цілей партії – вихід з Європейської конвенції з прав людини, що дозволить скоригувати британське законодавство з прав людини для боротьби з нелегальною імміграцією, а також внесення змін до виборчої системи, екологічної політики та стандартів винесення вироків наркодилерам [3].

На сайті партії Reform UK, в посиланні Н. Фараджа до всіх, хто завітає, можна побачити ті самі слогани, якими він апелював під час агітації британців за вихід «Лише реформа захистить британську культуру, ідентичність та цінності. Ми заморозимо імміграцію і зупинимо човни. Відновимо закон і порядок. Відбудуємо зруйновані державні служби. Знизимо податки, щоб зробити роботу оплачуваною. Покінчимо з державним марнотратством. Скоротимо рахунки за енергоносії. Розблокуємо реальне економічне зростання... Тільки Реформа поверне нам контроль над нашими кордонами, нашими грошима і нашими законами. Тільки Реформа забезпечить майбутнє Британії як вільної, гордої та багатой нації...» [7, 8].

Фарадж отримав місце в парламенті від Клактон-он-Сі. Його партія отримала загалом чотири місця, або близько 1% в парламенті, хоча вона посіла 3 місце за кількістю голосів на виборах, значною мірою завдяки підтримці незадоволених консервативних виборців.

В якості висновку: не зважаючи на той факт, що Н. Фарадж, який є найбільш яскравим і відвертим представником євроскептицизму у Великій Британії, йшов цілеспрямовано до виходу країни з ЄС, більшою мірою є політиком-популістом, який грає на емоціях виборців, підіграючи на їх страхах, бажаннях і амбіціях.

Євроскептицизм у Великій Британії після 2016 р. продовжив відігравати ключову роль у внутрішній політиці країни до того часу, поки Британія не вийшла з ЄС. Саме партії Фараджа – UKIP, Brexit, а згодом Reform UK – стали символами руху за національний суверенітет, протидію імміграції та критику наднаціональних структур.

Хоча результат референдуму відбувся незначною більшістю, його наслідки виявилися глибокими: Brexit не лише реалізувався, але й зумовив новий виток політичної боротьби за «повернення контролю» над

законодавством, економікою та кордонами. Попри поступове зменшення політичного впливу партії Фараджа після 2019 р., він знову зумів мобілізувати протестний електорат у 2024 р., апелюючи до традиційних для себе тем – імміграції, національної ідентичності та критики політичного істеблішменту, не пропонуючи виборцям нових ідей та слоганів.

Таким чином, євроскептицизм у Великій Британії після 2016 р. еволюціонував від гасел про вихід з ЄС до ширшого антиелітарного та антисистемного дискурсу. Популізм, що стоїть в основі політичної риторики таких діячів, як Фарадж, продовжує залишатися впливовим чинником британської політики, демонструючи гнучкість, здатність до ребрендингу і адаптації до нових суспільних запитів.

References

1. Balabanov, K. V., Mytroshchenko, V. I. (2022) Partia Reform UK (Brexit) ta yii vplyv na protses vykhodu Velykoï Brytanii z Yevropeiskoho Soiuzu [The Reform UK (Brexit) party and its impact on the process of the UK's exit from the European Union] Aktual'ni problemy nauky ta osvity: Zbirnyk materialiv XXIV pidsumkovoyi naukovo-praktychnoyi konferentsiyi vykladachiv MDU / Za zah. red. M.V. Trofymenka. Mariupol': MDU, P.126-128. [in Ukrainian]
2. Álvarez , M. V. (2012, 13 octubre). El euroescepticismo en una Unión Europea en crisis: ¿viejo fenómeno en nuevos odres? *Revista integración y cooperación Internacional*. P. 4-16. [in Spanish]
3. Kellner, P. (2025) Nigel Farage. Brexit Party founder. Retrieved from: <https://www.britannica.com/biography/Nigel-Farage> [in English]
4. Nigel Farage's final speech to European Parliament cut short after he waves flag (2020). Retrieved from: <https://www.youtube.com/watch?v=RBMvZRf9Ssc> [in English]
5. Nigel Farage's speech at the UKIP conference - full text and audio (20 September 2013) *The Spectator*. Retrieved from: <https://www.ukpol.co.uk/nigel-farage-2013-speech-to-ukip-conference/> [in English]
6. Nigel Farage's Brexit Party officially changes its name (6 January 2021). Retrieved from: <https://www.bbc.com/news/uk-politics-55566526> [in English]
7. Party Constitution. (2024). Retrieved from: https://assets.nationbuilder.com/reformuk/pages/2206/attachments/original/1737469219/Reform_UK_Constitution_2025.pdf?1737469219 [in English]
8. Reform UK Party. Retrieved from: <https://www.reformparty.uk/> [in English]
9. UK results: Conservatives win majority (2019). BBC News Services. Retrieved from: <https://www.bbc.co.uk/news/election/2019/results> [in English].

DOI 10.34132/mspc2025.01.07.14

Anastasiia Khmel

THE EVOLUTION OF EUROSKEPTICISM IN THE UK AFTER BREXIT

After the Brexit referendum, British Euroscepticism took on a different form and character. The former leader of the Eurosceptics, N. Farage, was less concerned with the opinions of his supporters after the main goal of Britain's exit from the EU was achieved, without offering new goals to his voters. Analysing the activities of N. Farage after 2016, the author of the article concludes that the goals and activities of Britain's main Eurosceptic were and are coloured by populist ideas and slogans.

Keywords: Euroscepticism, Great Britain, N. Farage, referendum, populism.

Відомості про автора/Information about the Author

Анастасія Хмель, канд. іст. наук, доцент кафедри міжнародних відносин та зовнішньої політики, декан факультету політичних наук, Чорноморський національний університет імені Петра Могили, Миколаїв, Україна. E-mail: khmel@chmnu.edu.ua, ORCID <https://orcid.org/0000-0002-4881-7859>.

Anastasiia Khmel, PhD in History, Associate Professor of the Department of International Relations and Foreign Policy, Dean of the Faculty of Political Science, Petro Mohyla Black Sea National University, Mykolaiv, Ukraine. E-mail: khmel@chmnu.edu.ua ORCID, <https://orcid.org/0000-0002-4881-7859>.

© А. Хмель
27.05.2025.

Стаття отримана редакцією

